OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Asiantuntijalausunto

23.1.2023

VN/868/2023
VN/868/2023-OKM-6

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijalausunto valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1 ja 2 osa Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen (VNS 16/2022 vp)

Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt opetus- ja kulttuuriministeriöltä asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston tulevaisuusselonteosta Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen (VNS 16/2022 vp). Valtioneuvosto antoi selonteon eduskunnalle 19.1.2023. Selonteko on valmisteltu yhteistyössä valtioneuvoston kaikkien ministeriöiden kesken valtioneuvoston kanslian johdolla laajasti sidosryhmien näkökulmia työssä hyödyntäen. Selonteon eri kokonaisuudet, kuten muutostekijäkuvaukset, epävarmuustekijät sekä neljä erilaista skenaariota tulevaisuudesta muodostavat erittäin kattavan kuvan niistä haasteista ja toimintaympäristömme kehityssuunnista, jotka Suomen täytyy kaikilla sektoreilla ottaa huomioon rakennettaessa tulevaisuuttamme.

Selonteon ensimmäisessä osassa osaamisen ja sivistyssektorin rooli korostuu keskeisenä Suomen tulevaisuudelle niin taloudellisen kilpailukyvyn ja talouskehityksen kuin hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden rakentamisellenkin näkökulmista. Osaavat ja luovat ihmiset ovat Suomen tärkein voimavara. Suomen menestys, hyvinvointi ja talouskasvu sekä kilpailukyky ovat jo pitkään perustuneet inhimillisen pääoman kasvuun ja innovaatioihin. Sivistysperusta ja ihmisten osallisuus yhteiskuntaan rakentuvat sivistyksen merkittäviltä osin palvelujen, eli laadukkaan kasvatuksen, koulutuksen, tutkimuksen, kulttuurin, liikunnan ja nuorisopalvelujen perustalle.

Tulevaisuusselonteon ”Tulevaisuusvalmiuksien kehittäminen” osiossa käsitellään tulevaisuuteen liittyviä keskeisiä kysymyksiä ja skenaarioista riippumattomia toimia, joiden toteutuminen nähdään kriittisenä Suomen menestykselle. Sivistyssektorin palveluissa tuotetaan sitä osaamista, mitä yhteiskunnan eri sektoreilla tarvitaan. Niin kestävä kehitys, kestävä kasvu, tuottavuuden kehitys kuin hyvinvoinnin rahoituskin rakentuvat osaltaan tälle perustalle ja edellyttävät uudenlaisen osaamisen kehittämistä, TKI-toiminnan vahvistamista sekä kansalaisten osaamisen ja osallisuuden tukemista. Koko sivistyssektorin rooli – koulutuksen, tutkimuksen, kulttuurin, liikunnan ja nuorisosektorin sekä kirjastopalvelujen - merkitys on keskeinen myös esimerkiksi demokratian, yhteiskunnan luottamuksen, hyvinvoinnin, terveyden, yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden ehkäisyn sekä turvallisuuden rakentamiselle.

Suomen koulutustaso ja osaamistaso on jäänyt jälkeen keskeisistä kilpailijamaista. Suomi on ainoa OECD-maa, jossa nuorten 25-34-vuotiaiden nuorten aikuisten korkea-asteen koulutustaso ei ole noussut vuosien 2000-2021 välillä. Vaikka Suomen osaamistaso esim. PISA-vertailuissa on kansainvälisesti edelleen hyvä, on lasku ollut huomattavaa. Sosiaaliseen taustaan liittyvät erot sekä sukupuolten väliset erot oppimistuloksissa ovat suuria.

Postiosoite **Postadress** **Postal Address**	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
Opetus- ja kulttuuriministeriö				
PL 29 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 135 9335 +358 9 135 9335	kirjaamo.okm@gov.fi

Monet selonteon keskeisistä viesteistä ovat yhdensuuntaisia viimeaikaisten kansainvälisten ja kansallisten raporttien viestien kanssa: Suomen on pystyttävä nostamaan osaamistasoaan, eli käännettävä kansainvälisessä kilpailussa jälkeen jäänyt koulutustaso, että osaamistaso sekä tutkimukseen tehtävät panostukset takaisin nousu-uralle. Näitä asioita on tulevaisuuskatsauksen ohella samansuuntaisesti ja korostetusti nostettu esille esimerkiksi tuoreimmassa OECD:n talouspolitiikan maakatsauksessa vuodelta 2022, koulutuspoliittisessa selonteossa, ministeriöiden yhteisessä tulevaisuuskatsauksessa sekä opetus- ja kulttuuriministeriön sivistyskatsauksessa.

Kansainvälinen kilpailu osaamisen, tutkimuksen ja tieteen sektorilla sekä innovaatiotoiminnassa kiristyy. Tässä kilpailussa menestymisessä avainasemassa ovat tavoitteet osaamistason nostosta, koulutustason nostosta siten, että vähintään 50 prosenttia nuorista aikuisista suorittaa korkeakoulututkinnon sekä parlamentaarisen tki-työryhmän suuntaviivat tutkimus- ja kehittämismenojen nostamisesta neljään prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Työmarkkinoilla on suurin lisäystarve korkeasti koulutetusta työvoimasta ja Suomen demografinen muutos huomioiden kaikkien osaamisen hyödyntäminen aiempaa vahvemmin on välttämätöntä. Osaamistason nousu koulutusmääriä lisäämällä sekä jatkuvan oppimisen keinoin täydentävää ja uudelleenkoulutusta vahvistamalla tukevat kilpailukykyä ja työllisyyttä. Selonteossa todetaan, että keskeistä tulevaisuuden haasteisiin vastattaessa on koko koulutuksen ketjun vahvistaminen varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen ja jatkuvaan oppimiseen saakka. Lisäksi työ- ja koulutusperusteinen maahanmuutto, eli osaavan työvoiman houkuttelu Suomeen sekä heidän perheidensä integrointi suomalaiseen yhteiskuntaan ovat avaintekijöitä riittävän työvoiman turvaamiseen tulevaisuudessa.

Osaamisella ja luovilla ihmisillä on kriittinen merkitys sivistyksen, kulttuurillisen kehityksen ja inhimillisten voimavarojen kehittämisessä. Koulutus ja mahdollisuudet kehittää omaa osaamistaan taustasta riippumatta vaikuttavat keskeisesti yhteiskunnallisen tasa-arvon toteutumiseen. Kaikilla on oltava oikeus oppia, kasvaa ja kehittää itseään esimerkiksi taiteellisesti sekä saada tähän tarvittava tuki ja ohjaus. Selonteossa todetaan, että merkityksellisen elämän sisältöjä luovat esimerkiksi ihmissuhteet, työ ja vapaa-aika, kuten liikunta, urheilu, kulttuuri ja taide. Kulttuuriperintö vaikuttaa myös ihmisten arvoihin ja asenteisiin. Se rakentaa ja välittää eteenpäin sitä, mikä ymmärretään suomalaisuutena, sekä rakentaa eteenpäin moniarvoista, moninaisuutta hyväksyvää yhteiskuntaa. Työllisyys, koulutus, yhteiskunnallinen osallisuus, ihmisten hyvinvointi ja terveys ja hyvinvointi laajasti muodostavat perustaa myös hyvälle arjen turvallisuudelle.

Selonteon toteuttamisessa hyödynnetty erittäin onnistuneesti poikkihallinnollisen kaikkien ministeriöiden parasta osaamista omalla toimialallaan yhteiseen työhön tuova sekä asioiden laaja yhteinen käsittely vuorovaikutteisesti myös sidosryhmien kanssa, mikä on tuonut merkittävää lisäarvoa työlle kaikkien yhteiseksi hyödyksi.

Selonteon toisessa osassa on pohdittu, miten lainvalmistelussa voidaan nykyistä paremmin hyödyntää ennakointia sekä huomioida tulevia sukupolvia ja heidän oikeuksiaan. Erittäin keskeinen havainto selonteossa on ennakollisen tiedon ja -työn merkitys päätöksenteossa sekä politiikan pitkäjänteisyyden kehittämisen tarve vahvistamalla tietoperusteisuutta poliittisessa valmistelussa. Yhtä lailla tärkeää nosto on lasten ja nuorten osallisuuden merkityksen korostaminen osana politiikan suunnittelua, joka osaltaan kannustaa huomioimaan tulevat sukupolvet eri prosesseissa. Toisen osan toteamaan siitä, että vastatakseen tulevaisuuden haasteisiin lainsäädännön on oltava tulevaisuuden kehityskulkuja ennakoivaa, on helppo yhtyä ja tukea siinä esitettyä näkökulmaa tulevien sukupolvien aiempaa paremmasta huomioimisesta lainsäädännössä.

Opetusneuvos Tomi Halonen

Jakelu Sivistysvaliokunta

Tiedoksi OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Antti Varis
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Klaara Tapper
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Selmi Holopainen
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Mika Parkkari
OKM Ministeriön johto, Anita Lehikoinen
OKM NUOLI Nuoriso- ja liikuntapolitiikan osasto
OKM KUPO Kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto
OKM VAPOS Varhaiskasv. perusopet. ja vapaan sivistystyönos
OKM KTPO Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto
OKM LAMOS Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen osasto